

Leśne wspólnoty gruntowe w Polsce: przeszkody w ich funkcjonowaniu

Forest communities in Poland: obstacles to their functioning

Emilia Wysocka-Fijorek*, Wojciech Gil, Anna Głowacka

Instytut Badawczy Leśnictwa, Sękocin Stary, ul. Braci Leśnej 3, 05-090 Raszyn

*e-mail: e.wysocka-fijorek@ibles.waw.pl

Abstract. Forest communities (pl. leśne wspólnoty gruntowe) in Poland are an important part of the natural environment and play a significant role in sustainable forest management. They are a form of co-ownership of land, mainly forests, by village inhabitants. In the past, farmers used these common lands for their livelihoods by collecting firewood, grazing, and harvesting wood and undergrowth, initially forming communal structures based on unwritten norms. During the Partitions of Poland, their legal status varied: in the Austrian Partition, they were regulated (e.g. by Joseph II's patent of 1781); in the Prussian Partition, they were transformed into organised forest societies; and in the Russian Partition, they were largely tolerated but not regulated. After Poland regained independence, the decree of 1923 created a legal basis for the formal administration of these forests. While most forests were nationalised during the People's Republic of Poland, some communities survived, especially in mountain regions such as the Beskids and Podhale, due to strong traditions of communal forest management. After 1989, a restitution process based on the 1963 law began, with these communal forests often managed by forestry companies. They have statutes, elect boards of directors, implement forest management plans and participate in environmental projects. Due to the special nature of forest ownership and the need to conserve forest resources, the management of private forests, including community forests, is supervised by local government authorities (pl. starostwo). The public's right to information, enshrined in Article 61 of the Polish Constitution, is regarded as a subjective right that ensures the transparency and efficiency of public authorities. This right is established in the Act on Access to Public Information of 2001. In forestry, public information includes all data on the activities of bodies supervising forest management. For state forests, supervision is the responsibility of the Ministry of Climate and Environment, while for private forests, including those owned by municipalities, local government authorities (pl. starostwo) are responsible for supervision. The right to public information is universal; anyone may request access regardless of citizenship, residence, age, or legal interest. Our study aimed to identify the key legal, organisational, and informational barriers that hinder the effective and sustainable functioning and management of forest communities in Poland by assessing their current legal status and actual functioning, with particular emphasis on recognising and evaluating these barriers. We collected public information on forest communities from local government authorities in six provinces with the largest share of private forests. We requested address data for the communities (especially those with management companies) and information on their land structure (forest, agriculture, meadows, pastures). Based on this data, a survey with 23 questions was sent to 670 municipalities with forests and registered management companies. The questions covered aspects such as location, year of foundation, land use, timber sales and profit distribution, fire insurance, inheritance, changes to statutes, land register status, and evaluation of the 1963 law. The survey results indicated a very low response rate: only 26 municipalities responded, of which 22 were ultimately analysed. The municipalities analysed were mainly from the Małopolskie (13) and Lubelskie (6) provinces. The area of these communes varied greatly, ranging from 1.67 ha to 1,267 ha, with an average of 196.5 ha. Some communes consisted exclusively of forests (7 out of 22), while others had mixed land use, including pastures and arable land. The largest forest areas were located in the Małopolskie Province, particularly in the municipalities of Sławków (1,170 ha), Siewierz (908 ha), and Zubrzyca Dolna (496 ha). The years of establishment of the municipalities also varied considerably. The oldest parish analysed, Wspólnota Leśno-Gruntowa w Siewierzu, was established in 1523, while 30% were established only after the 1963 Act. Most of the communes managed land for a single village, with an average of 183 members. Regarding timber management, seven communes did not harvest any timber, and only six sold timber on a large scale. For those that harvested timber, the annual timber yield per member ranged from 0.1 to 6 m³ for firewood and from 0.5 to 7.5 m³ for sawlogs. Only one municipality (Siewierz) expressed interest in online timber sales. The statutes of five forest communities provided for the distribution of profits from timber sales among members. Management measures included final felling, thinning, afforestation, and forest regeneration. Only four communities had regulated land registrations, and many reported changes in their managed area, most of which were declining. About 30% of the communities indicated that their statutes needed to be amended, for example, regarding the transfer of shares to family members. A significant number (nine) were interested in joining a provincial to access funding (e.g. for reforestation, road rehabilitation) or to address legal issues relating to shareholders. Nine municipalities also highlighted the need for amendments to the 1963 Act to enable more effective land management.

Słowa kluczowe: lasy prywatne, lasy niepaństwowe, spółka, zarządzanie, udostępnianie informacji, bariery

Keywords: private forests, non-state forests, company, management, information provision, barriers

Wpłynęło: 12.08.2025 r., zrecenzowano: 05.09.2025 r., zaakceptowano: 09.09.2025 r., opublikowano: 03.11.2025 r.

 BY-NC-ND 4.0 © 2025 E. Wysocka-Fijorek et al.

1. Wstęp

Lasy stanowią jeden z kluczowych komponentów środowiska przyrodniczego w Polsce. Ich struktura własnościowa ma istotne znaczenie zarówno dla polityki ochrony środowiska, jak i dla prowadzenia zrównoważonej gospodarki leśnej. Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego, na koniec 2022 roku powierzchnia lasów w Polsce wynosiła około 9,27 mln hektarów, co stanowiło 29,7% powierzchni kraju. Udział lasów niepaństwowych w ogólnej powierzchni lasów Polski to około 19,3% (czyli 1,78 mln ha), przy czym dominującą formą własności są lasy należące do osób fizycznych, które stanowią aż 94% tej kategorii (GUS 2023). W pozostałej części znajdują się wspólnoty leśne, organizacje religijne, spółdzielnie rolnicze oraz inne instytucje.

Często niezauważaną, a ugruntowaną historycznie formą własności lasów w Polsce są wspólnoty gruntowe. Wspólnoty gruntowe są formą współwłasności nieruchomości, której korzenie sięgają czasów średniowiecznych. Szczególną kategorię stanowią leśne wspólnoty gruntowe, czyli wspólne własności lasów należące do mieszkańców określonych wsi lub gromad. Ich historia jest nierozzerwalnie związana z gospodarką wiejską i tradycjami lokalnymi (Lipińska 2011; Parzych i in. 2016; Wolak 2020).

Od średniowiecza chłopci korzystali ze wspólnych terenów – głównie pastwisk i lasów – w celach bytowych: do zbierania chrustu, wypasania bydła, pozyskiwania drewna i runa leśnego. Zwyczaj ten ukształtował pierwotne formy wspólnot leśnych, funkcjonujące na zasadzie niepisanych norm (Pietrzykowski 1999). W czasach zaborów leśne wspólnoty gruntowe były różnie traktowane (Jędrejek 2008). W zaborze austriackim galicyjskie gromady często posiadały udziały w lasach wspólnotowych, co zostało uregulowane przez przepisy cesarskie (np. Patent Józefa II z 1781 r.) (Rączka 1983). Z kolei w zaborze pruskim lasy wspólnotowe przekształcano w bardziej zorganizowane formy, tworząc spółki leśne (Lityński 2006). W zaborze rosyjskim nie było precyzyjnych regulacji prawnych, a mimo to leśne użytkowanie wspólne było rozpowszechnione i tolerowane.

Po odzyskaniu niepodległości, Państwo Polskie podjęło próbę ujednolicenia stanu prawnego wspólnot. Leśne wspólnoty gruntowe zostały objęte Dekretem z 1923 r., który dawał podstawę do ich formalnego zagospodarowania (Dekret 1923). Po II wojnie światowej, w okresie PRL większość lasów została znacjonalizowana. Część wspólnot leśnych przetrwała, szczególnie tam, gdzie istniały silne tradycje wspólnego gospodarowania lasem, czyli w rejonach górskich (Beskidy, Podhale). W czasie transformacji ustrojowej po 1989 r. rozpoczęto proces restytucji wspólnot gruntowych, a mimo to podstawą prawną ich funkcjonowania była ustawa z 1963 r. (Ustawa 1963).

Jednym z największych problemów poruszanych w kontekście wspólnot gruntowych jest własność. W tym podejściu wspólnotę gruntową określa się mianem „współwłasności o szczególnych cechach, niepodlegającej podziałowi, rządzącej się własnymi, odrębnymi zasadami i przepisami” (Rudol 2023). Elementem często pomijanym jest możliwość utworzenia spółki, która jest warunkiem bezwzględny zarządzania wspólnotą, a członkostwo

w niej nabywa się automatycznie z chwilą nabycia udziału we wspólnocie. Pamiętać też należy o tym, że nadzór nad działalnością spółki sprawuje właściwy terytorialnie wójt (burmistrz, prezydent miasta), a nad gospodarką leśną starosta, co rodzi spory kompetencyjne.

Część leśnych wspólnot gruntowych funkcjonuje dziś jako spółki prawa cywilnego. Posiadają statuty, wybierają zarządy, realizują plany gospodarki leśnej, uczestniczą w projektach środowiskowych. Ze względu na specyfikę przedmiotu własności oraz z troski o zachowanie zasobów leśnych dla obecnych i przyszłych pokoleń, gospodarowanie na terenach lasów, które stanowią własność prywatną podlega nadzorowi ze strony władz samorządowych.

2. Dostęp do informacji publicznej

Na podstawie zapisów Ustawy o lasach, nadzór nad lasami niestanowiącymi własności państwa, w tym leśnych wspólnot gruntowych, powierzono właściwym terytorialnie starostom. Fakt ten rodzi domniemanie, że starosta dysponuje wiedzą na temat wspólnot gruntowych znajdujących się w granicy powiatu i chcąc uzyskać informacje z nimi związane można zwrócić się z wnioskiem o udzielenie informacji właśnie do tego organu. W przypadku jednostki samorządu terytorialnego, a taką jest starostwo, informację uzyskuje się poprzez złożenie wniosku o udzielenie informacji publicznej.

Prawo dostępu do informacji publicznej ustanowione w art. 61 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej uznawane jest za publiczne prawo podmiotowe. Prawo to służy zapewnieniu transparentności, rzetelności i sprawności działania władzy publicznej poprzez sprawowanie nad nią obywatelskiej kontroli. Dostęp do informacji, związany ściśle z jawnością życia publicznego, ma na celu zapobieganie nadużyciom, przeciwdziałanie korupcji a także poprawę jakości funkcjonowania administracji publicznej (Tomaszewska 2015). Chcąc aktywnie uczestniczyć w życiu publicznym, obywatele poszukują informacji na temat działalności organów władzy. Przedmiotem zainteresowania są różne obszary życia publicznego i gospodarki. Działalność organów władzy w dziedzinie leśnictwa nie stanowi tu wyjątku. Biorąc pod uwagę fakt, iż las jest dobrem publicznym, zapotrzebowanie na informacje na temat działań organów prowadzących nadzór nad gospodarką leśną stanowi przedmiot zainteresowania coraz większej liczby podmiotów.

Przepisy Konstytucji stanowią, że prawo do uzyskania informacji obejmuje w szczególności dostęp do dokumentów oraz wstęp na posiedzenia kolegialnych organów władzy publicznej pochodzących z wyborów powszechnych z możliwością rejestracji dźwięku i obrazu. W ramach realizacji postanowień konstytucyjnych, procedura udostępniania informacji publicznej została sprecyzowana w ustawie z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, w której szczegółowo uregulowane zostały wszelkie kwestie związane z dostępem do niej. Obok omówienia podmiotów, którym przysługuje prawo do informacji publicznej oraz podmiotów zobowiązanych jej udzielać, przepisy ustawy regulują wszelkie formy udostępniania infor-

macji publicznej oraz obowiązki podmiotów będących w posiadaniu informacji związane z jej udzieleniem. Przepisy ustawy regulują też szczegółowo wszelkie sprawy związane z odmową udzielenia informacji publicznej oraz procedurę odwoławczą, przewidzianą w takim przypadku (Ustawa 2001).

W kontekście udostępniania informacji z zakresu leśnictwa można powiedzieć, że informację publiczną stanowią wszelkie informacje dotyczące działalności podmiotów sprawujących nadzór nad prowadzeniem gospodarki leśnej i wszystkich działaniach dotyczących leśnictwa przez te organy prowadzonych. Nadzór nad gospodarką leśną prowadzoną w lasach prywatnych, zgodnie z art. 5 Ustawy o lasach, sprawują starostowie powiatowi (Ustawa 1991). Informacja publiczna w zakresie leśnictwa, w tym przypadku, dotyczyć będzie działalności organów władzy samorządu terytorialnego w zakresie spraw związanych z leśnictwem.

Informacja publiczna, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 6 września 2001 r., to każda informacja o sprawach publicznych, czyli informacja o działalności organów władzy publicznej oraz innych podmiotów wykonujących zadania publiczne. Prawo do informacji publicznej przysługuje każdemu. Rozumieć przez to należy osoby fizyczne lub prawne, a także jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej. Dostęp do informacji przysługuje niezależnie od obywatelstwa, miejsca zamieszkania, wieku i zdolności do czynności prawnych, a także niezależnie od tego, czy żądający informacji ma jakikolwiek interes prawny lub faktyczny związany z działalnością, której informacja dotyczy. Gwarantują to przepisy ustawy o dostępie do informacji publicznej. Osoba wnioskująca o udostępnienie informacji publicznej zawierającej aktualną wiedzę o sprawach publicznych ma prawo do niezwłocznego jej uzyskania.

3. Cel, materiał i metody

Jednym z celów projektu pt. „Aktywizacja kapitału społecznego właścicieli lasów prywatnych (rolników)”, jest zweryfikowanie jakie są kluczowe bariery prawne, organizacyjne i informacyjne, utrudniające efektywne i zrównoważone funkcjonowanie oraz zarządzanie leśnymi wspólnotami gruntowymi w Polsce. Ponadto zaplanowano przeprowadzenie analizy stanu prawnego i faktycznego funkcjonowania leśnych wspólnot gruntowych w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem identyfikacji i oceny występujących barier.

Aby zrealizować założone cele, Instytut Badawczy Leśnictwa zwrócił się do starostw w sześciu województwach o największym udziale lasów prywatnych (alfabetycznie): lubelskie, małopolskie, mazowieckie, podkarpackie, podlaskie i śląskie, w trybie

art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (Ustawa 2001), z wnioskiem o udostępnienie informacji publicznej w zakresie:

- danych adresowych do wszystkich wspólnot gruntowych funkcjonujących na obszarze powiatu, z zaznaczeniem tych, które utworzyły spółki do sprawowania zarządu nad wspólnotą, w reżimie przepisów ustawy z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych,
- informacji dotyczących struktury użytkowanych gruntów z podziałem na leśne, rolne, łąki i pastwiska oraz pozostałe grunty, zgodnie z treścią ewidencji gruntów i budynków dla każdej ze wskazanych wspólnot.

Po uzyskaniu niezbędnych danych opracowana została ankieta, zawierająca 23 pytania. Ankietę wysłano, w lipcu i sierpniu 2024, do 670 wspólnot gruntowych, które posiadają grunty leśne oraz zarejestrowały spółki do zarządzania gruntami wspólnymi.

Ankieta zawierała pytania: dane lokalizacyjne wspólnoty (1), rok powstania (2), rok zarejestrowania spółki (3), sposób zorganizowania (4), powierzchnię gruntów wspólnoty według sposobu ich użytkowania (5), sposoby korzystania z lasów wspólnoty (6), czy wspólnota sprzedaje drewno (7), historię powstania wspólnoty (8), deklarację kwotową płatności składki ubezpieczeniowej w wypadku pożaru (9), czy statut umożliwia podział uzyskanych środków ze sprzedaży drewna pomiędzy członków wspólnoty (10), czy wspólnota jest zainteresowana sprzedażą drewna za pomocą portalu internetowego (11), o charakterystykę gospodarki leśnej (12), o dziedziczenie udziałów i przyjmowanie nowych członków (13), o zainteresowanie wstąpieniem do wojewódzkiego zrzeszenia wspólnot (14), o potrzeby zmian przepisów statutu wspólnoty (15), o dotychczasowe zmiany w statucie (16), o stan uregulowania ksiąg wieczystych (17), o zmiany powierzchni gruntów od czasu powstania (18), o ewentualne sprawy sądowe w sprawie uchylecia uchwał spółki (19), o przypadki sprzedaży gruntów (20), o zrzekaniu się udziałów we wspólnocie członków na rzecz Państwa (21), o ocenę obowiązującej ustawy z 1963 r. (22). Zaproponowano również bezpłatną ocenę statutu wspólnoty przez radcę prawnego (23).

Ponieważ na część pytań najczęstszą odpowiedzią był brak danych/nie dotyczy, nieliczne odpowiedzi wyłączono z opisu.

4. Wyniki

O ile baza danych utworzona dzięki odpowiedziom ze starostw objęła 670 pozycji (wspólnot gruntowych), o tyle odpowiedzi na ankietę udzieliła znikoma liczba wspólnot (tab. 1), bo zaledwie 26, z czego cztery ankietę odrzucono z analizy (jedna

Tabela 1. Liczba analizowanych wspólnot wg województw

Table 1. Number of analysed communities by province

Województwo / Province	Liczba analizowanych wspólnot / Number of analysed communities
lubelskie	6
małopolskie	13
mazowieckie	1
podkarpackie	0
podlaskie	1
śląskie	1

wspólnota nie posiadała lasów, trzy nie odpowiedziały na większość pytań).

Powierzchnia wspólnot (tab. 2) była bardzo zróżnicowana: od 1,67 ha w woj. lubelskim do 1267 ha w woj. małopolskim, przy średniej powierzchni 196,5 ha. Trzy wspólnoty (dwie w woj. lubelskim i jedna w małopolskim) nie posiadały lasów, natomiast siedem wspólnot miało w swoich zasobach jedynie lasy (po jednej wspólnocie z woj. lubelskiego i śląskiego i pięć z małopolskiego). Oprócz lasów najczęstszą formą użytkowania gruntów wspólnoty były pastwiska i łąki (16 wspólnot), grunty orne (11) i inne (12). Biorąc pod uwagę powierzchnię leśną, jaką dysponują wspólnoty, można je podzielić na wspólnoty posiadające do 10 ha lasów (10, w tym trzy – 0 ha), od 10 do 100 ha (6) i powyżej 100 ha (6). Największe powierzchnie lasów, spośród wspólnot, które odesłały ankietę, wykazały wspólnoty z woj. Małopolskiego – w Sławkowie (1170 ha), Siewierzu (908 ha) i Zubrzycy Dolnej (496 ha), a najmniej – Wspólnota Gruntowa Wsi Stary Bubel (lubelskie) – 0,17 ha i Wspólnota Gruntowa Dojazdów (małopolskie) – 0,7 ha.

Z 30% analizowanych wspólnot (siedem) zostało założonych po wejściu w życie ustawy z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych (lata 1964/65, nadane w wyniku

uwłaszczenia włościan i mieszczań-rolników na wspólną własność, we wspólne posiadanie lub do wspólnego użytkowania ogółowi), dwie w okresie międzywojennym, trzy powstały w XIX wieku. Trzy wspólnoty datują wcześniej swoje powstanie, przy czym najstarszą z analizowanych wspólnot jest Wspólnota Leśno – Gruntowa w Siewierzu, założona w 1523 roku. Wspólnoty młodsze (lata 70. XX w. i późniejsze) są cztery, przy czym najkrótszą historię ma Spółka Dla Zagospodarowania Wspólnoty Gruntowej We Wsi Boćki (woj. podlaskie), założona w 2012 roku. Warto zauważyć, że rok rejestracji spółki do zarządzania gruntami wspólnymi jest zwykle późniejszy lub tożsamy z rokiem założenia wspólnoty, o ile przypadał on na okres XX – XXI wieku. Dwie wspólnoty nie udzieliły odpowiedzi na temat roku powstania.

Większość wspólnot (11) gospodaruje gruntami jednej wsi, a pozostałe – na gruntach wsi od 2 do 6 (Wspólnota Leśna Urbarialna w Zubrzycy Dolnej). W przypadku jednej wspólnoty nie uzyskano informacji na ten temat, a w przypadku wspólnoty z Siewierza członkami są mieszkańcy miasta Siewierza. Liczba członków wspólnoty waha się od 22 do 553, przy średniej wynoszącej 183 osoby.

Cztery wspólnoty nie udzieliły odpowiedzi na pytanie o pozy-

Tabela 2. Powierzchnia gruntów analizowanych wspólnot gruntowych
Table 2. Land area of analysed land communities

Nazwa wspólnoty Community name	DANE LOKALIZACYJNE LOCATION DATA	POWIERZCHNIA GRUNTÓW WSPÓLNOTY [ha] COMMUNITY LAND AREA [ha]				
	Województwo Province	Pastwiska i łąki Pastures and meadows	Grunty orne Arable land	Lasy Forests	Inne Other	Razem Total
Brak nazwy	lubelskie	1,57	0	0	0,1	1,67
Spółka Dla Zagospodarowania Wspólnoty Gruntowej We Wsi Rakolupy	lubelskie	7,2	0,09	0	0,6	7,89
Wspólnota Gruntowa Wsi Stary Bubel	lubelskie	71,563	0,1453	0,17	2,0589	73,9372
Brak nazwy	lubelskie	37,08	1,21	8,65	7,12	54,06
Wspólnota Gruntowa Wsi Okopy	lubelskie	0	0	54,39	0	54,39
Brak nazwy	lubelskie	3,3409	0,0161	2,1999	0	5,5569
Wspólnota Leśna Płoki	małopolskie	1,6556	0	62,686	0	64,3376
Wspólnota Leśna Sławków	małopolskie	76,0794	2,0792	1169,528	19,2313	1266,918
Wspólnota Leśno-Gruntowa w Siewierzu	małopolskie	70,71	28,1	908,1	21,1	1000,74
Wspólnota Gruntowa wsi Sawin	małopolskie	264,45	6,65	2,5748	1,6748	275,3496
Wspólnota Gruntowa wsi Okrajnik	małopolskie	0	0	17,67	0	17,67
Leśna Wspólnota Urbarialna we Frydmanie	małopolskie	4,3	0,2	252,1	2,5	259,1
Leśna Wspólnota Urbarialna w Łapszach Wyżnych	małopolskie	7,45	0	100	0	107,45
Wspólnota Gruntowa Dojazdów	małopolskie	2,78	0,1	0,7	0,13	3,71
Wspólnota Leśna Urbarialna w Lipnicy Wielkiej	małopolskie	0	0	203,5592	0,3499	203,91
Brak nazwy	małopolskie	12,5	0	0	0	12,5
Wspólnota Gruntowa w Grywałdzie	małopolskie	0	0	95,78	0	95,78
Wspólnota Leśna Urbarialna w Zubrzycy Dolnej	małopolskie	13	0	496,3439	0	512,3439
Brak nazwy	małopolskie	0	0	24,92	0	24,92
Wspólnota Czosnowska	mazowieckie	4,3	0,6	2	0,1	7,1
Spółka Dla Zagospodarowania Wspólnoty Gruntowej We Wsi Boćki	podlaskie	75,48	6,32	166,36	2,89	251,05
Wspólnota Leśna Żywiec-Zabłocie	śląskie	0	0	22,38	0	22,38

skanie drewna w lasach wspólnoty, w tym wspólnota o największym udziale lasów wśród analizowanych podmiotów (Sławków). Siedem wspólnot nie pozyskuje drewna w swoich lasach, a dwie podały informację, że pozyskanie odbywa się wg udziałów w spółce. Według danych z pozostałych wspólnot, pozyskują one rocznie na 1 członka/rok od 0,1 do 6 m³ drewna opałowego i od 0,5 do 7,5 m³ drewna tartaczego na 1 członka/rok. Jedynie wspólnota z Zubrzycy Górnej podała całkowitą miąższość drewna tartaczego pozyskiwanego rocznie – 950 m³. Jedynie sześć wspólnot prowadzi sprzedaż drewna, przy czym cztery znaczące ilości, korespondujące z dużą powierzchnią lasów (tab. 3). Tylko jedna z ankietowanych wspólnot jest zainteresowana sprzedażą drewna za pomocą portalu internetowego (Siewierz).

Pięć wspólnot wskazało na możliwość podziału na członków uzyskanych środków ze sprzedaży drewna wg statutu. Wśród wspólnot (z tabeli 3) nie ma takiej możliwości Wspólnota Leśna Sławków.

Drewno pozyskane w latach 2021–2023 pochodziło głównie z cięć rębnych i trzebieży. Połowa (11) z ankietowanych wspólnot wskazała na wykazane w planach zadania gospodarcze w tym okresie, w tym również inwestycyjne, jak: zalesianie gruntów wspólnoty, odnowienie lasu na powierzchni po ściętym lesie oraz pielęgnowanie upraw i młodników.

Na pytanie o deklarację kwotową płatności składki ubezpieczeniowej w wypadku pożaru, ankietowane wspólnoty w większości (15 wspólnot) nie zadeklarowały żadnej kwoty, a w pozostałych siedmiu kwota składki wahała się od 5 zł/ha lasu/rok do 50 zł/ha/rok, przy średniej 18,37 zł/ha/rok.

Na pytanie o stan uregulowania ksiąg wieczystych tylko 4 wspólnoty wskazały, że mają uregulowany stan prawny w tym zakresie, trzy są w trakcie regulacji, pozostałe nie mają uregulowanego tego problemu. Na pytanie o zmiany powierzchni gruntów od czasu powstania, 11 wspólnot wskazało na takie przypadki, przy czym w siedmiu przypadkach było to zmniejszenie powierzchni zarządzanych gruntów. Zaproponowano również ocenę statutu wspólnoty przez prawnika (23). Osiem wspólnot, czyli 30% wskazało na potrzebę zmian w statucie, zmierzających np. do przekazywania udziałów na członków rodzin czy też w zakresie postępowania dot. braku zatwierdzenia przez wójta regulaminu użytkowania gruntów i urzędzeń spółki.

Dziewięć na 22 wspólnoty jest zainteresowanych uczestnictwem zarządu wspólnoty w procesie powołania wojewódzkiego zrzeszenia, argumentując to m. in. możliwością uzyskania funduszy na zalesienie, naprawę dróg czy też na uregulowania prawne udziałowców. Dwie wspólnoty wskazały, że są już członkiem Polskiego Związku Zrzeszeń Leśnych. Dziewięć wspólnot wskazało na pewne potrzeby nowelizacji obowiązującej ustawy o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych w zakresie regulacji niezbędnych do efektywnego gospodarowania gruntami.

4. Podsumowanie

Wspólnoty bardzo niechętnie dzielą się informacjami na swój temat – na 670 ankiet, wiarygodnych odpowiedzi udzielono jedynie w 22. przypadkach (3%). Wynika z nich bardzo zróżnicowany obraz wspólnot posiadających lasy w Polsce – dla części z nich lasy stanowią zaledwie marginalny element działalności, a dla części, o znacznej powierzchni leśnej – istotny, również z punktu widzenia przychodów ze sprzedaży drewna. Niestety, nie wiemy, czy obraz uzyskany na podstawie uzyskanych odpowiedzi odzwierciedla strukturę i stan prawny wspólnot gruntowych w Polsce. Można natomiast z pewnością stwierdzić, że potrzebne są działania edukacyjne pokazujące korzyści ze zrzeszania się wspólnot w celu poprawy efektywności gospodarowania.

W wyniku przeprowadzonego badania zidentyfikowano bariery utrudniające efektywne zarządzanie leśnymi wspólnotami gruntowymi, polegające m.in. na:

- niewystarczającym uregulowaniu stanu prawnego w księgach wieczystych, co dotyczy większości badanych wspólnot (tylko 4 wspólnoty miały uregulowany stan prawny, a 3 były w trakcie regulacji);
- potrzebie nowelizacji obowiązującej ustawy z 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych, wskazana przez 9 wspólnot jako niezbędna do efektywnego gospodarowania gruntami;
- konieczności zmian w statutach wspólnot, np. w zakresie przekazywania udziałów czy postępowania dot. braku zatwierdzenia regulaminu użytkowania gruntów, zgłoszona przez 8 wspólnot;
- małej skali sprzedaży drewna w wielu wspólnotach i braku

Tabela 3. Wspólnoty sprzedające drewno pozyskiwane w swoich lasach

Table 3. Communities selling timber harvested from their forests

Wspólnota Community	Województwo Province	Pow. lasów [ha] Forest area [ha]	Łączna roczna sprzedaż drewna [m ³] Total annual timber sales [m ³]	Roczna sprzedaż drewna na jednostkę powierzchni [m ³ /ha] Annual timber sales per unit area [m ³ /ha]
Wspólnota Leśna Żywiec-Zabłocie	śląskie	22	32,8	1,49
Wspólnota Leśna Sławków	małopolskie	1170	4200	3,59
Wspólnota Leśno-Gruntowa w Siewierzu	małopolskie	908	5500	6,06
Leśna Wspólnota Urbarialna we Frydmanie	małopolskie	252	30	0,12
Wspólnota Leśna Urbarialna w Lipnicy Wielkiej	małopolskie	204	583,32	2,86
Wspólnota Leśna Urbarialna w Zubrzycy Dolnej	małopolskie	496	1112	2,24

- zainteresowania jej zwiększeniem (jedynie 6 wspólnot prowadzi sprzedaż drewna, a tylko jedna jest zainteresowana sprzedażą online);
- niejednolitym podejściu do podziału uzyskanych środków ze sprzedaży drewna pomiędzy członków, co w niektórych statutach nie jest możliwe (lub uregulowane);
 - kwestiach związanych z pozyskiwaniem drewna, gdzie część wspólnot nie pozyskuje drewna w swoich lasach lub nie udzieliła odpowiedzi;
 - wyzwaniach w zakresie angażowania członków i potencjalne korzyści z tworzenia wojewódzkich zrzeszeń wspólnot (9 wspólnot było zainteresowanych);
 - zmniejszaniu się powierzchni zarządzanych gruntów w niektórych wspólnotach (w 7. z 11. przypadków);
 - trudnościach w uzyskaniu kompleksowych danych o wspólnotach gruntowych od starostw, pomimo prawa dostępu do informacji publicznej i nadzoru starostów nad lasami niestanowiącymi własności państwa.

Niska frekwencja odpowiedzi na ankiety (tylko 26 z 670 wspólnot udzieliło odpowiedzi), wskazuje na potencjalne wyzwania w komunikacji lub dostępności informacji na temat funkcjonowania tych podmiotów.

Należy podjąć działania zmierzające do wprowadzenia zmian legislacyjnych i organizacyjnych, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia efektywności, transparentności i partycypacji w zarządzaniu leśnymi wspólnotami gruntowymi w Polsce.

Uzyskane wyniki wskazują, że konieczna jest kompleksowa reforma prawna, która z jednej strony ureguluje niejasności dotyczące statusu własnościowego i zarządzania, a z drugiej strony uszanuje społeczne i kulturowe znaczenie wspólnot. Reforma ta powinna umożliwić elastyczne dostosowanie formy prawnej do specyfiki każdej wspólnoty, uwzględniając jednocześnie ich potencjał w zakresie zrównoważonego leśnictwa, rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Brak takiej reformy będzie nadal powodował pogłębianie się problemów natury ekonomicznej i prawnej.

Konflikt interesów

Autorzy deklarują brak potencjalnych konfliktów interesów.

Źródła finansowania badań

Publikacja realizowana jest w ramach projektu pn. „Aktywizacja kapitału społecznego właścicieli lasów prywatnych (rolników)” finansowanego ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Nauka dla Społeczeństwa II” II NdS-II/SN/0274/2024/01 zawartego w dniu 15.02.2024 roku.

Wkład autorów

E.W.-F., W.G., A.G – koncepcja, zbieranie materiałów, badanie, pisanie – przygotowanie oryginalnego projektu, redakcja rękopisu, edycja.

Literatura

- Dekret 1923. Dekret o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych, *Dziennik Ustaw RP* nr 29, poz. 192.
- GUS 2023. *Rocznik Statystyczny Leśnictwa*. <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/rocznik-statystyczny-lesnictwa-2023,13,6.html> (dostęp 8.09.2025)
- Jędrejek G. 2008. Zarząd Wspólnotą Gruntową, *Zeszyty Prawnicze UKSW* 1: 151–166.
- Lipińska I. 2011. Z prawnej problematyki wspólnot gruntowych, *Studia Iuridica Agraria* 9: 202–217. DOI: <https://doi.org/10.15290/sia.2011.09.16>.
- Lityński A. 2006. Historia prawa Polski zarys wykładu. LexisNexis, Warszawa.
- Parzych P., Rymarczyk E., Szabat-Pręcikowska A. 2016. Problematyka wspólnot gruntowych w świetle obowiązujących przepisów prawnych, *Infrastruktura i ekologia terenów wiejskich* 2/III: 35–46.
- Pietrzykowski T. 1999. Wspólnoty gruntowe w prawie polskim, C.H. Beck, Warszawa.
- Rączka H. 1983. Gospodarka leśna w Galicji w XVIII–XIX wieku. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Rudol K. 2023. Status prawny wspólnoty gruntowej w Polsce. Rozprawy Prawnicze. Seria monograficzna INP PAN. PAN, Warszawa.
- Tomaszewska K. 2015. Dostęp do informacji publicznej jako kategoria ochrony interesu prawnego jednostki w regulacjach prawa administracyjnego. Difin, Warszawa.
- Ustawa 1963. Ustawa z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych, *Dziennik Ustaw* nr 28 poz. 169.
- Ustawa 1991. Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach, *Dziennik Ustaw* nr 101 poz. 444.
- Ustawa 2001. Ustawa z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, *Dziennik Ustaw* nr 112 poz. 1198.
- Wolak G., 2020. O wspólnotach gruntowych w rozumieniu Ustawy z dnia 29 czerwca 1963 r. o zagospodarowaniu wspólnot gruntowych - wybrane zagadnienia cywilnoprawne, *Nieruchomości@* IV (IV): 51–74. DOI: <https://doi.org/10.5604/01.3001.0014.4819>.